

CREATIVITATE ȘI INOVAȚIE ÎN EDUCAȚIE

Inspector școlar general, Marinela Marc, Inspectoratul Școlar Județean Cluj

În contextul actual, al schimbărilor rapide pe plan mondial, al competiției acerbe și accelerate care ne influențează viața și ne provoacă la o regândire a sistemelor și a structurilor economice și sociale pentru adaptarea la exigențele societății viitorului, un element fundamental îl constituie creativitatea, una dintre premisele esențiale ale inovării și performanței.

Creativitatea este acea caracteristică a gândirii care folosește inventiv experiența și cunoștințele acumulate, oferind soluții și idei originale. Cultivarea gândirii inovatoare și stimularea creativității copiilor și tinerilor a devenit o sarcină importantă a școlii în lumea contemporană, care se poate realiza prin diverse activități: dinamizarea inițiativei și muncii independente, a spiritului critic științific, dinamizarea activității de documentare și experimentare, încurajarea receptivității față de nou, apasiunii pentru știință. Dar în tot acest proces, deosebit de importantă este atitudinea profesorului în relația sa cu elevii, care implică schimbări importante, atât în mentalitatea profesorilor, cât și ceea ce privește abordarea didactică, iar formarea cadrelor didactice are o contribuție majoră la facilitarea inovării și educarea spiritului creativ în școală.

Studii de specialitate au evidențiat câțiva factorii care pot contribui la promovarea creativității și capacității de inovare: (a) Crearea unui mediu favorabil inovării și adaptabilității într-o lume aflată în continuă schimbare, prin toate formele de inovare, inclusiv pe plan social și antreprenorial; (b) Evidențierea deschiderii spre diversitate culturală drept mijloc de încurajare a comunicării interculturale și promovarea unei mai strânse legături între mediul educațional și alte instituții de cultură; (c) Stimularea sensibilității estetice, a dezvoltării emoționale, a gândirii creative și intuiției la toți copiii, de la cele mai mici vârste; (d) Sensibilizarea în privința importanței creativității, a inovării și a spiritului antreprenorial pentru dezvoltarea personală, pentru creșterea economică și ocuparea forței de muncă, precum și încurajarea unei mentalități antreprenoriale, în special în rândul tinerilor, prin cooperarea cu mediul de afaceri; (e) Promovarea educării în domeniul științelor și tehnologiei, a aptitudinilor de bază și avansate favorabile inovării tehnologice; (f) Încurajarea deschiderii către schimbare, creativitate și rezolvarea problemelor, prin formarea de competențe favorabile inovării, care se pot aplica unei varietăți de contexte profesionale și sociale; (g) Lărgirea accesului la o serie de forme

creative de exprimare, atât prin intermediul învățământului formal cât și prin activități neformale și informale pentru tineret; (h) Sensibilizarea percepției comunitare, în ceea ce privește importanța creativității, a cunoașterii și a flexibilității într-o epocă a schimbărilor tehnologice și a integrării globale rapide pentru o viață prosperă, precum și îmbunătățirea oportunităților de angajare în toate domeniile în care creativitatea și capacitatea de inovare joacă un rol important; (i) Promovarea designului drept activitate creativă care contribuie în mod semnificativ la inovare; (j) Dezvoltarea creativității și a capacității inovatoare în organizațiile private și publice prin formarea și încurajarea acestora de a utiliza mai bine potențialul creativ atât al angajaților, cât și al clienților.

În concluzie, ca premise ale performanțelor în procesul de educație, creativitatea și capacitatea de inovare au un rol important, iar obiectivele pe care școala contemporană ar trebui să le aibă în vedere, pot fi următoarele: să sprijine toate formele de creativitate, în cadrul programelor școlare aferente ciclurilor de învățământ, să creeze contexte care să permită tinerilor să dobândească competențe de exprimare a propriei personalități, necesare de-a lungul vieții, să promoveze diversitatea culturală ca sursă a creativității și inovației, să încurajeze utilizarea tehnologiei ca modalitate de exprimare creativă a propriei personalități, să contribuie la formarea unui spirit antreprenorial mai pregnant, să sensibilizeze opinia publică cu privire la perceperea inovației drept modalitate de promovare a dezvoltării durabile, să aducă în atenția publicului strategiile locale bazate pe creativitate și inovație.

Sistemul românesc are nevoie de o reformă structurală, de o serie de soluții punctuale, pentru a regla din mers oferta educației românești cu cererea de pe piața muncii: implicarea mai susținută a mediului de afaceri în definirea programei școlare, pentru punerea în acord a nevoilor concrete de pe piața muncii cu materiile de predare din învățământul profesional și tehnologic, realizarea de studii privind evoluția pieței muncii în următorii ani, în vederea redimensionării cifrei de școlarizare la cerințele economiei reale, existența unor strategii pe termen lung corelate cu dezvoltarea pieței muncii, stimularea angajatorilor pentru implicarea activă în programe de internship, cu scopul de a le oferi elevilor și studenților oportunități de înțelegere a pieței muncii și de pregătire practică pentru viitoarele locuri de muncă, atragerea de visiting professors din mediul de business sau din străinătate, ca profesori asociați, pentru suplinirea lipsei resursei umane calificate, măsură care presupune o descentralizare autentică la nivelul unităților de învățământ din

preuniversitar, implementarea de programe pentru tineri antreprenori încă din ciclul gimnazial.

În societatea contemporană, cu schimbări rapide și efecte imediate, sistemul de educație trebuie adaptat, astfel încât să putem vorbi despre o permanentă inovație și creativitate în activitatea didactică.

Pentru elevi, școala viitorului trebuie să promoveze o educație de calitate și să fie axată pe valori în care elevii să creadă, în care să se regăsească. Valorile, raportate la cultură, timp și nonvalori, există și acționează ca niște puncte centrale, ca repere fundamentale, care orientează și ghidează în permanență traiectoria vieții umane: valorificarea parteneriatului educațional în condițiile noi de democratizare a societății, promovarea unei noi paradigmei curriculare, abordarea caracterului prospectiv al educației, esențializarea și umanizarea raporturilor subiect-obiect și transformarea celui din urmă în actor al propriei educații – reprezintă doar câteva dintre cele mai relevante direcții de acțiune.

Pentru dezvoltarea creativității în procesul educațional, elevul trebuie încurajat să gândească independent, să își asume riscuri și responsabilități în demersul său spre formare intelectuală. Învățământul modern are ca sistem de referință competențele generale și specifice pe care trebuie să le dobândească cel ce învață – elevul – pe parcursul și la finele unui ciclu de instruire, al unui an de studiu etc. Centrarea pe competențe reprezintă o preocupare majoră în triada predare-învățare-evaluare.

Termenul „competențe transversale” este folosit din ce în ce mai frecvent în contextul sistemelor de învățământ din Europa, nu numai în cadrul unor abordări de mare amploare, precum strategiile și politicile educaționale, ci și în documente specifice, orientate asupra unei anumite probleme: planuri de învățământ, programe școlare, documente de proiectare la diferite niveluri decizionale din învățământ.

Competențele transversale se referă la acele competențele care prezintă relevanță pentru alte activități și ocupații decât cele pe care le desfășoară în prezent sau pe care le-au desfășurat recent. Aceste competențe au putut fi învățate într-un anumit context sau pentru rezolvarea unor probleme și pot fi transferate în alt context, în alte situații de învățare. Ce competențe trebuie formate azi în școală pentru ca sistemul stabil al educației să se adapteze la o lume a viitorului, volatilă, pentru ca absolventul să se integreze în economia de mâine?

Analizând literatura de specialitate, cel puțin două dimensiuni ale economiei de mâine par a fi evidente: digitalizarea și globalizarea. Economia de mâine va fi configurată de tehnologiile digitale și de procesele de globalizare. Așadar, orice activitate, cognitivă sau manuală, care este rutinieră și codabilă, deci algoritmizabilă, va fi executată în viitor de tehnologii digitale. Așadar școala trebuie să formeze competențe pentru acele ocupații sau joburi care sunt greu algoritmizabile, pentru care pregătirea este oferită, cu precădere, de învățământul profesional. Globalizarea, pe de altă parte, face ca ceea ce se întâmplă cu economia unei țări să fie tot mai mult influențat de procese și de actori de pe scena globală. În aceste condiții, este greu să stabilim ce calificări profesionale trebuie să producă sistemul de educație pentru o economie pe care nu o mai configurăm noi decât în foarte mică măsură.

Dacă luăm în calcul și multiplele interacțiuni dintre digitalizare și globalizare, atunci viitorul economiei și, implicit procesul de formare a forței de muncă devine și mai imprevizibil. Este foarte greu să știm ce competențe concrete sunt necesare în viitor, dar putem să stabilim un set de meta-competențe, adică un tip de competențe care pot genera ad hoc competențele adecvate, în funcție de cum se configurează viitorul: autodisciplina (Deprinderea de a fi disciplinat, de a respecta termenele, de a organiza timpul, de a duce până la capăt un lucru început, de a face ceea ce trebuie, nu numai ceea ce îți place sunt vitale pentru atingerea performanței în orice domeniu de activitate), antreprenoriatul (Școala românească evaluează, în general rezolvarea de probleme, problemele sunt gata formulate, iar elevul trebuie să ofere răspunsurile corecte, dar un antreprenor nu se caracterizează, în primul rând, prin rezolvarea de probleme date, ci prin descoperirea de oportunități și valorificarea lor, pentru că, în viața reală ne confruntăm nu cu liste de probleme și de oportunități, ci trebuie să descoperim, să identificăm oportunități și să le valorificăm. O gândire antreprenorială ne face să fim mereu proactivi, căutător de oportunități, nu rezolvitori pasivi de probleme), gândirea de designer (Gândirea de designer îmbină știința cu arta, exploatează cunoașterea și construiește soluții științifice valide cu grad mare de aplicabilitate, devine necesară pentru orice vrem să construim în viitor), autonomia (Foarte multe dintre problemele pe care le vom avea vor putea fi rezolvate prin aplicațiile informatice aferente. Cu atât mai mult, în viitor, ne vom gândi mai întâi nu la cum să rezolvăm o problemă, ci care este aplicația prin care o putem rezolva! Devenim tot mai dependenți de aplicațiile pe care le utilizăm și există riscul ca mintea

noastră să se construiască tot mai mult după chipul și asemănarea aplicațiilor pe care le utilizăm. Dar orice aplicație are valoarea și limitele ei, ea poate face doar ceea ce îi permite algoritmul din spate să facă, iar autonomia înseamnă, în primul rând, capacitatea de reflecție independentă, să știu să utilizez o aplicație, dar să știu și care sunt efectele ei asupra mea. Autonomie înseamnă să știu să mă descurc, în situații limită, fără aceste aplicații. Este ca și cum am fi antrenați într-un curs de supraviețuire, în care suntem învățați să facem față cu resurse puține unor situații dificile).

În concluzie, un om autodisciplinat, autonom, cu gândire antreprenorială și cu gândire de designer poate face față cu succes unei lumi a viitorului, volatil, pentru că acestea sunt competențe capabile să îl facă să genereze ad-hoc competențele adecvate, sau meta-competențele.

Lumea modernă pune accentul pe folosirea mai eficientă a cunoașterii și a inovației. De aceea este necesară extinderea abilităților creatoare ale întregii populații, mai ales ale acelor care le permit oamenilor să se schimbe și să fie deschiși față de idei noi într-o societate diversă din punct de vedere cultural și bazată pe cunoaștere, obiectivul principal fiind promovarea unor abordări inovative și creative în diferite domenii de activitate și, în special, în educație. Noul mileniu aduce noi cerințe educaționale care impun noi metode, altele decât cele folosite până acum.

Procesul instructiv-educativ trebuie astfel conceput și desfășurat, încât să-i convingă pe elevi să prețuiască propria moștenire culturală, să primească contribuțiile originale ale oricărei națiuni la civilizația modernă, pregătind atât elevii, cât și dascălii să înțeleagă valoarea diversității și a independenței de spirit.

BIBLIOGRAFIE:

Ana Avramescu, "Creativitatea și cultivarea ei în școală" <http://eur-lex.europa.eu/ro/dossier/www.create2009.europa.eu>

Strategia sectorială de dezvoltare Educație-2020 pentru anii 2014-2020 al ME(disponibil la: <https://www.edu.md/>).